OSZTÁLYTAGOZODÁS ÉS RÉTEGEZŐDÉS

Társadalmi struktúra

– a különböző társadalmi pozíciók viszonya

Az ***osztály,*** olyan személyek csoportosulása a társadalomban, akik valamely hatalmi kiváltság- vagy presztízsforma tekintetében hasonló pozícióban vannak.

Általában három osztályt különítenek el:

alsó vagy munkásosztály, középosztály és felső (gazdag) osztály.

Társadalmi csoportok fajtái:

-parciális, globális

Különböznek tartalmuk, nagyságuk, tartósságuk, tagságkapcsolat szerint:

-horda, nemzettség, törzs, nép, állam
-család
-faj
-etnicitás, náció-nemzet
-kasztok, rendek
-osztály, réteg
-falu, város

- **A rétegződés a társadalmi kategóriák hierarchikus rendszere**
- **Kategóriák: - osztályok**
  - rétegek
  - csoportok

- **A társadalmi osztályok**
  A termelőeszközökhöz való viszony alapján definiált társadalmi kategória.

A rétegek:

- olyan társadalmi kategóriák, amelyek az egyéneknek vagy családoknak a leghomogénebb csoportjait jelentik.

- A társadalmi rétegek nem „üres helyek”, ellenkezőleg, egyénekhez vagy családokhoz kötődnek.

- A rétegek dimenziói:
- iskolázottság, foglalkozás, lakóhely, anyagi helyzet...

Időszerű helyzet

Másfél évszázaddal ezelőtt, az ipari kapitalizmus hajnalán jelentős osztálykülönbségek léteztek. Kiáltó szakadék tátongott a szegény munkások, illetve az őket alkalmazó gyárosok életszínvonala között.

A modern nyugati társadalmakban az osztály veszített jelentőségéből - jelentősen csökkentek az anyagi egyenlőtlenségek. A társadalom életének azonban kevés olyan szférája van, amelyben ne érvényesülnének az osztálykülönbségek

A rendszerváltozás következményei egy tranzíciós volt szocialista államban

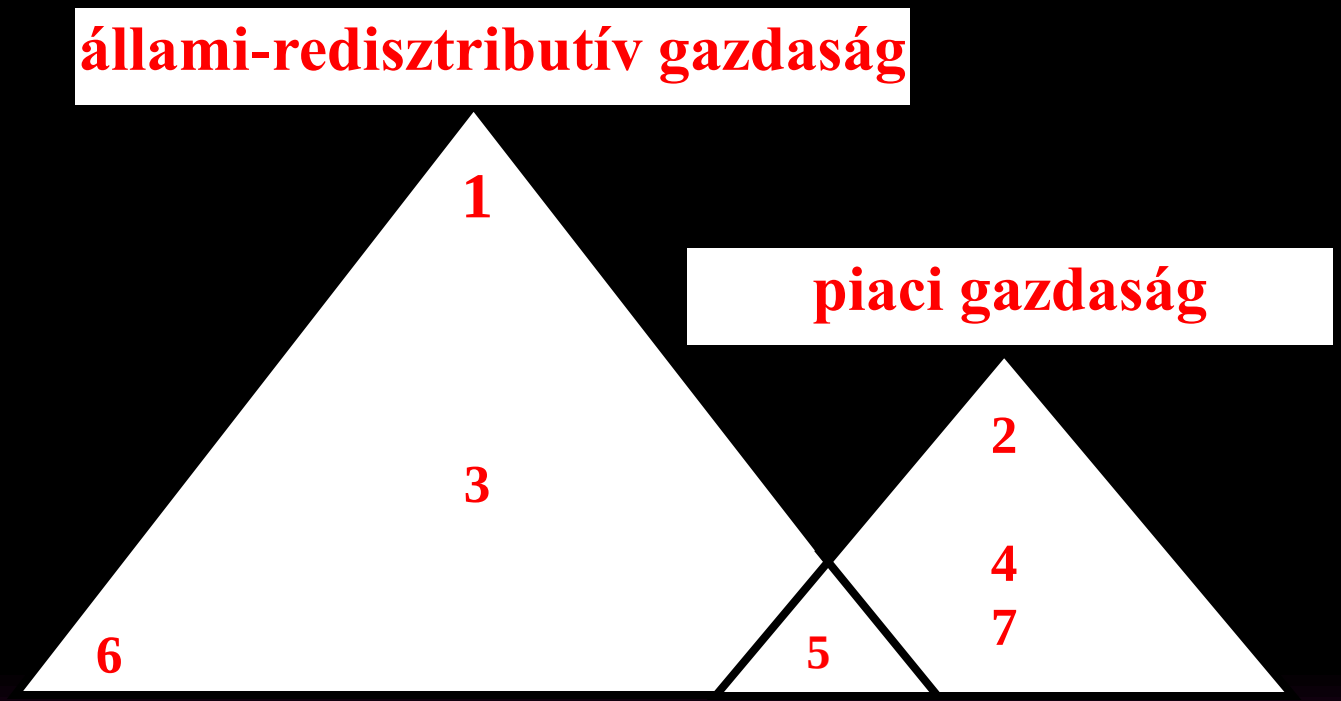

1 = káderelit
2 = új vállalkozók
3 = bürokratikus középosztály
4 = magánszektor, önállók
5 = állami szektor, a szektor azon dolgozói, akik a második gazdaságból is húznak jövedelmet
6 = a redisztributív szektor munkásai
7 = a magánszektor alkalmazottai

TÁRSADALMI MOBILITÁS

amikor az egyén, a család, vagy a csoport társadalmi helyzete megváltozik.

Különböző irányú mozgás a társadalmi helyzetben

- **vertikális**
- **horizontális**
- **földrajzi (területi)**
- **intragenerációs**
- **intergenerációs**
- **házassági**
- **strukturális**
- **cirkuláris**

Szociális sztratifikáció – az egyenlőtlen egyének és csoportok alakítják a társadalmi szerkezetet (kasztok, rendek, osztályok, társadalmi rétegek, alcsoportok)
Az egyének érdekcsoportosulása, közös gazdasági erőforrásuk, foglalkozásuk, életmódjuk, hatalmuk szerint.

Szociális mobilitás – horizontális vagy vertikális helyezkedés a gazdasági erőnlét alapján
Generációs mobilitás – inter- és intragenerációs mozgások elemzése
Urbális (térbeli-földrajzi) mobilitás – élethelyváltoztatás (falu-város, hegyvidék-síkság)

A társadalmi rétegződés

Különféle társadalmi kategóriák sorrendjéről beszélünk

A társadalomban elfoglalt helyük, élethelyzetük, értékrendjük szerint egymáshoz közel álló emberek együtteseit nevezzük ***réteg***nek.

A társadalom rétegei ***hierarchiát alkotnak.***

Rabszolgaság

Kasztrendszer

Rendi tagolódás

Osztályrendszerek

Rabszolgaság – egyes embereket mások birtokolnak

Kasztrendszer – meg van szabva az engedélyezett értékrend, öltözködés, iskoláztatás, házasság. A pozíción nem lehet változtatni, öröklésen alapszik.

Rendi tagolódás –egy társadalom népességének egy olyan jogilag meghatározott szegmense, amelynek törvénybe foglalt külön jogai és kötelezettségei vannak.

Legmagasabb rend – arisztokrácia, nemesség

Második rend – papság

Harmadik rend – szabad parasztok, jobbágyok...

Osztályrendszerek – átjárható szociális közösség

A RÉTEGZŐDÉSELMÉLET KLASSZIKUSAI

Karl Marx - két alapvető osztály:

- a termelőeszközök tulajdonosai
- munkásosztály

Max Weber - termelőeszközök tulajdonosai és szakképzettség (tekintély)

- rend (életmód, megbecsülés)
- párt (hatalom)

MAX WEBER (1864-1920)

„Osztályhelyzetnek” nevezzük:

1. **a javakkal való ellátottságnak**
2. **a külső életkörülményeknek és**
3. **a megélt életsorsnak azt a tipikus esélyét, amely a javak vagy szakképzett tevékenységek fölötti rendelkezésből (ill. hiányából) következik, hogy miként lehet ezt a rendelkezési hatalmat az adott gazdasági rendszeren belül bevételek vagy jövedelmek elnyerésére fölhasználni.**

„Osztálynak” az emberek azonos osztályhelyzetben levő csoportjait nevezzük.

3 osztályt különböztet meg:

- **Birtok szerinti osztály**
- **Jövedelem szerinti osztály**
- **Társadalmi osztály**

a) **munkásság**

b) **kispolgárság**

c) **vagyontalan értelmiség és a szakképzettek**

d) **a vagyonuk és műveltségük folytán kiváltságos osztályok**

Weber szerint osztálykülönbség függ:

- **Termelési eszközhöz való viszonytól (birtoklás, vagyonállapot)**
- **Iskolai végzettségtől (képesítés, tekintély)**
- **termelésben kamatoztatható képességtől (piaci pozíció, státusz…)**

Társadalomszerkezet 3 dimenziós modellje:

- **Osztály: tulajdonjoghelyzetet jelöli**
- **Rend: státusz, életmód, presztízs, társaság**
- **Párt: politikai státusz, hatalmi pozíció**

A MAI NYUGATI TÁRSADALMAK OSZTÁLYAI

Az ***osztály,*** olyan személyek csoportosulása a társadalomban, akik valamely hatalmi kiváltság- vagy presztízsforma tekintetében hasonló pozícióban vannak.

Általában három osztályt különítenek el:

alsó vagy munkásosztály, középosztály és felső (gazdag) osztály.

A FELSŐ OSZTÁLY

Viszonylag kisszámú egyén és családja alkotja, akik hatalmas vagyonok felett rendelkeznek.

A vagyon hatalmat jelent, és igy a felső osztály tagjai nagyobb arányban találhatóak meg a hatalom legfelső szintjén (vezető poziciók a politikai, az oktatási és kúlturális szférában).

A XIX. században három csoport alkotta

- a nagybirtokosok, a pénztőkések és a gyárosok.

A felső osztály magját ma a multinacionális vállalkozások,pénztőkések, a biztosítótársaságok nagy intézményi részvénytulajdonosként működő szervezetek vezetői alkotják.

Az ELIT fogalma

A KÖZÉPOSZTÁLY

- ***régi középosztály,*** **a kisvállalkozások, a helyi boltok tulajdonosai és a kisgazdák.**
- ***felső középosztály*** **- főként a menedzserek és szakértelmiségiek, akik felsőfokú végzettséggel rendelkeznek.**
- ***alsó középosztály*** **tagjai a hivatali dolgozók, a kereskedelmi ügynökök, a tanárok, az ápolónők.**

MUNKÁSOSZTÁLY

Képzettségi szint szerint:

- felső munkásosztály
- alsó munkásosztály

Munkaidő alapján:

- Központi szektorban dolgozók
- Perifférikus szektorban dolgozók

Marginális osztály – hátrányos helyzetű kisebbségek

VÁLTOZÁSOK AZ OSZTÁLYTAGOZÓDÁSBAN

Nagy jelentőségű a **szellemi munkakörök** viszonylagos gyarapodása és a fizikaiak számának csökkenése.

A TÁRSADALMI HELYZET HATÁSA AZ EGYÉN ÉLETÉRRE, NÉZETRE

A társadalmi pozíció meghatározza az egyes emberek életesélyeit.

- fizikai és lelki egészségi állapotban mutatkozó különbségek

A különböző társadalmi kategóriák tagjainak várható élettartama eltér egymástól

- befolyásolja az egyéni életet
- meghatározza a szabadidő eltöltését
- befolyásolhatja a politikai preferenciákat.

A VAGYON ÉS JÖVEDELEM, MINT AZ OSZTÁLYTAGOZÓDÁS ALAPVETŐ TÉNYEZŐJE

- A ***vagyon*** az egyén tulajdonában levő összes vagyontárgyat jelenti
- A ***jövedelem*** a fizetett munkáért kapott bért és fizetést jelenti, plusz a befektetésekből származó, „nem munkával szerzett” pénzt (általában kamatot vagy osztalékot).

Erick Olin Write – amerikai szerint:

A gazdasági erőforrások ellenörzése három dimenzióban:
a.) a beruházások és a pénztőke
b.) a termelés fizikai feltételei
c.) a munkaerő felett.
“ellentmondásos osztálylokalizálódás” – fehér-gallérosok és a kék-mantilosok (menedzser és manuális munkás) érdekösszeütközése

- az osztályon belüli rétegződés az autoritás (főnök, vezető, vagy végrehajtó munkás) és a szakmai tudás, versenyképességek (előmunkás, lojalitás) függvénye

John Harry Goldthorpe angol szociológus szociális sémája

A rétegződést különböző embercsoportok közötti strukturált egyenlőtlenségekként határozhatjuk meg.

A társadalmak eszerint ***hierarchiába rendezett rétegek***ből állnak, a kiváltságos rétegekkel a hierarchia csúcsán, és hátrányos helyzetűekkel az alsóbb szinteken.

John Goldthorpe – a társadalmi stratifikáció alapja:

- **Osztály és professzió**
- Kritériumok:
  - munkaerő-piaci helyezkedés
  - tulajdonlás és szakosítás
  - kulturális tényezők
  - empirikus kutatások (szociális mobilitás)
  - szolgáltató osztály (tulajdonos, adminisztrátor, menedzser)

Például:

- felső osztály – tulajdonos, vezető
- közbülső osztály

(nem manuális munkás, kereskedő, felügyelő, kisiparos)

- munkásosztály (manuális, szakképzetlen, földműves)

2 hatótényező:

a.) piaci helyzet, kereset, külső lehetőségek

b.) munkahelyi autonómia, szakmai fejlődés

Pierre Bourdieu osztály meghatározása

- Az osztályok meghatározására tett egyetemes igényű állítások nem mások mint „absztrakt klasszifikációk”
- Nem tartalmazzák a szerveződéseket, viszonyokat, struktúrákat
- Szembefordulás a marxista terminológiával

A társadalmat egy dimenzionált erőtérként ábrázolja

- Alapdimenzióit a cselekvők által birtokolt és társadalmi előnyszerzésre alkalmas (tőkésíthető) javak nagysága, összetétele és ezek időbeli változásai alkotják.

A besorolás kritériumai

- Anyagi és szellemi erőforrások megléte mellett, nagy jelentőséget tulajdonított ezek hasznosítási lehetőségeinek
- A tőke, nagyban befolyásolja a kulturális ízlést, a szabadidő eltöltését és a fogyasztást.

Köszönöm a figyelmet!